

SJMoeël I / I SAMUEL - HOOFDSTUK 28

Sjael raadpleegt een dodenbezweerster

De Filisjtijnen
mobiliseren
hun legers

28 ¹ In die tijd verzamelden de Filisjtijnen hun legers voor de strijd, om oorlog te voeren tegen Israël. Achiesj zei tegen David: „Je moet weten dat jij met mij in het leger zult uittrekken, jij en je mannen.” ² David antwoordde Achiesj: „Nu zult u ondervinden waartoe uw dienaar in staat is.” En Achiesj zei hierop tegen David: „Daarom wil ik je als mijn vaste lijfwacht aanstellen.”

³ Sjmoeël was toen gestorven en heel Israël rouwde om hem en men had hem in Rama, zijn woonplaats, begraven en Sjael had de dodenbezweerders en de *jidoni*-waarzeggers uit het land verdreven.

⁴ Toen nu de Filisjtijnen zich verzamelden en naar Sjoeneem kwamen en zich daar legerden, mobiliseerde Sjael heel Israël en zij legerden zich te Gilboa. ⁵ Maar toen Sjael het leger van de Filisjtijnen zag, werd hij bang en zijn hart klopte hem in de keel.

28. 2. Nu zult u ondervinden – Omdat u vertrouwen in mij stelt, zult weten wat mijn heldendaden zullen zijn (*Metsoedat David*).

David gaf hier een dubbelzinnig antwoord, om zich niet te verplichten tegen Israël te vechten, want dat was hij niet van plan, maar hij was alleen van plan Achiesj te beschermen (*Abarbanel*).

3. Sjmoeël was toen gestorven – Maar er is al verteld dat Sjmoeël gestorven was, maar omdat er nu verteld wordt over Sjael, die aan de dodenbezweerster gevraagd had om met Sjmoeël te spreken, begint de Schrift hier met te vertellen dat Sjmoeël al was overleden, want als hij nog in leven was geweest, dan zou Sjael naar hem persoonlijk gegaan zijn. En omdat Sjael alle dodenbezweerders had uitgeroeid, moest hij nu een dodenbezweerster zoeken (*Rasji*). *Radak* echter haalt een Midrasj aan [uit *Midrasj Sjmoeël*] dat Sjmoeël wel degelijk in dit hoofdstuk overleed en dat het daarom hier vermeld staat. En de enige reden dat het ook in hoofdstuk 25 vermeld staat, is om het contrast af te tekenen tussen het gedrag van Naval, die feest vierde op de dag dat heel Israël treurde om de dood van Sjmoeël. [Echter, de hele gebeurtenis met Naval en Avigajil vond duidelijk plaats voordat David naar Achiesj gevlucht was, dus als Sjmoeël toen gestorven was, dan was hij nu al lang dood. En als hij pas nu gestorven was, dan leefde hij nog ten tijde van Naval en dan was er ook geen reden dat Naval geen feest zou mogen vieren.]

In zijn woonplaats – [Er staat letterlijk: „En heel Israël rouwde om hem en zij begroeven hem in Rama en in zijn stad.” Het woordje ‘en’ lijkt hier overbodig. Als de zin betekent: „zij begroeven hem in Rama, zijn woonplaats,” dan is ‘en’ hier niet op zijn plaats. Daarom verklaart *Rasji*:] ‘En heel Israël rouwde om hem en had hem in Rama begraven en ieder rouwde over hem in zijn eigen stad.’ De woorden ‘en in zijn stad’ zijn verbonden met ‘en zij rouwden om hem.’ Zij rouwden om hem en begroeven hem in Rama en daarna rouwde ieder nog in zijn eigen stad (*Rasji*).

Dodenbezweerders – Zij riepen met magische kracht doden op uit hun graf en lieten hen met een diepe stem praten als vanonder hun oksel [zoals buiksprekers doen] (*Rasji* op *Wajjakra* 19:31).

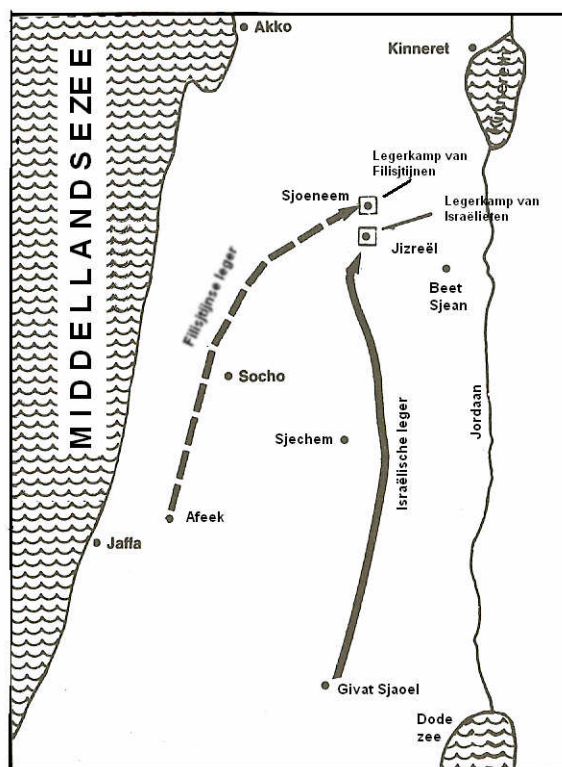
Jidoni-waarzeggers – Een *jidoni* is een zeker dier. Een *jidoni*-waarzegger neemt een bot van een *jidoni* in zijn mond en laat dat spreken (*Rasji* op *Wajjakra* 19:31). [Het vers in *Wajjakra* 19:31 verbiedt de praktijken van dodenbezweerders en *jidoni*-waarzeggers en daarom had Sjael hen opgeruimd.]

4. Sjoeneem – Een stad in het gebied van Jissachar [zie *Jehosjoea* 19:18].

Gilboa – Een gebergte, eveneens in het gebied van Jissachar.

5. Werd hij vreselijk bang – Want het Filisjtijnse leger was veel groter dan het zijne (*Metsoedat David*).

Toen Sjmoeël nog leefde, vertrouwde Sjael steeds op een overwinning, dankzij de verdienste van de grote Profeet, maar nu die was overleden zonk hem de moed in de schoenen. En in *Midrasj Sjmoeël* (17:4) vergelijken de Rabbij-

*Sjmoeël
raadpleegt een
waarzegster*

⁶ Sjael raadpleegde nu Hasjem, maar Hasjem antwoordde hem niet, noch via dromen, noch door middel van de Oeriem, noch door middel van de profeten. ⁷ Nu zei Sjael tegen zijn dienaren: „Zoek voor mij een dodenbezweerster, dan zal ik naar haar toegaan en haar raadplegen.” Zijn dienaren antwoordden: „Er is een dodenbezweerster in Ein-Dor.” ⁸ Sjael vermomde zich daarop en trok andere kleren aan en ging met twee mannen op weg. Ze kwamen 's nachts bij de vrouw aan en hij zei: „Wilt u voor mij de doden raadplegen en voor mij degene oproepen die ik u zal zeggen.”

⁹ Maar de vrouw antwoordde: „U weet wat Sjael gedaan heeft, dat hij alle dodenbezweerders en *jidoni*-waarzeggers van het land heeft uitgeroeid. Waarom wilt u dan mij in de val lokken en mijn dood veroorzaken?” ¹⁰ Sjael bezwoer haar nu bij Hasjem en zei: „Zowaar Hasjem leeft, u zult hiervoor niet gestraft worden.”

¹¹ De vrouw vroeg hem nu: „Wie moet ik voor u oproepen?” En hij antwoordde: „Roep Sjmoeël voor mij op.”

¹² Toen nu de vrouw Sjmoeël zag, slaakte ze een luide kreet en de vrouw zei tegen Sjael: „Waarom hebt u mij bedrogen? U bent Sjael!”

nen Sjaels dapperheid vóór de zonde met Amalek met die erna. Want toen werd er gezegd dat overal waar Sjael opdook, veroorzaakte hij angst en beven [zie vs. 14:47]. Maar na de zonde met de Amalekieten bleef hij gebroken en angstig achter (*Abarbanel*).

6. Noch in zijn dromen – Een droom is een zestigste deel van een profetie (*Berachot* 57b).

Noch door middel van de Oeriem – Daar hij Nov, de stad van de kohaniem, had uitgemoord, werd hij niet geantwoord (*Rasji*). *Radak* schrijft: Hoe kom Sjael de Oeriem raadplegen, die waren niet in zijn bezit, maar bij Evjatar en die bevond zich bij David. Mogelijk zond hij boden naar Evjatar om hem de Oeriem te laten raadplegen over de oorlog (*Radak*).

Noch door middel van de profeten – Door middel van de leerlingen van Sjmoeël (*Radak*).

7. Een dodenbezweerster – Hij vroeg speciaal om een vrouw en niet om een man, omdat dit beroep en soortgelijke beroepen voornamelijk door vrouwen wordt uitgeoefend, omdat zij makkelijker te beïnvloeden en vaker lichtgelovig zijn (*Radak*). Ook in Tora [Sjemot 22:17] wordt met name een tovenaarder genoemd (*Metsoedat David*).

Er is een dodenbezweerster in Ein-Dor – Er staat in de Midrasj dat dit de vrouw van Tsefanja, de moeder van Avner, was (*Radak*).

8. Sjael vermomde zich – Hij wierp het koningschap van Zich af (*Midrasj Rabba Wajjikra* 26:7).

Met twee mannen – Volgens de Midrasj waren dit Avner en Amassa (*Radak*).

Het past een koning niet om met minder dan twee begeleiders te reizen (*Malbiem*).

Zij kwamen 's nachts bij de vrouw aan – Het was overdag, maar ten gevolge van hun gedeprimeerdheid leek het hun alsof het nacht was. Zo verklaart Rabbi Tanchoema (*Rasji*). [Het kon niet werkelijk 's nachts zijn geweest, want] het is niet passend voor een koning om 's nachts een vrouw te bezoeken (*Malbiem*). Hij kwam 's nachts, opdat zij hem niet zou herkennen (*Radak*).

9. In de val lokken – Een struikelblok voor mij leggen (*Rasji*).

En mijn dood veroorzaken – Door de hand van Sjael (*Metsoedat David*).

10. U zult hiervoor niet gestraft worden – R. Levi zei: Hij was als een vrouw, in gezelschap van haar minnaar, die zweert bij het leven van haar echtgenoot (*Midrasj Rabba Wajjikra* 26:7).

12. Slaakte ze een luide kreet – Want zij zag hem op een ongewone manier opkomen, want de doden die door dodenbezweering worden opgeroepen, komen normaliter met hun benen omhoog op, maar deze kwam, uit eerbied van Sjael, met zijn hoofd omhoog op (*Rasji*). [Dit bewees dat de man die voor haar stond en haar om raad vroeg, koninklijke status had, want alleen voor koningen komen ze recht op omhoog]

Men kan zich afvragen hoe een eenvoudige dodenbezweerster een profeet van het kaliber als Sjmoeël kon oproepen, die was opgenomen in de Bundel der Levenden. *Sa'adia Gaon* verklaart dat zij nog nooit echt een geest had gezien, hoewel het haar vak was om die op te roepen, en nu zag ze er een, en daar schrok ze van (*Malbiem*). Maar *Abarbanel* zegt dat ze schrok, omdat ze begreep dat Sjael zelf voor haar stond. *Rabag* meent dat de hele scene zich uitsluitend in Sjaels verhitte verbeelding afspeelde.

De Talmoed, in traktaat Sjabbat (152b) zegt: „Rav Abbahoe zei: in het geval van Sjael en de dodenbezweerster was het binnen twaalf maanden na Sjmoeëls dood dat hij werd opgeroepen en in die tijd had hij nog niet zijn uiteindelijke rustplaats bereikt, want er staat geschreven in een Baraita: ‘Gedurende de hele eerste twaalf maanden na iemands dood blijft zijn lichaam intact en zijn ziel stijgt op naar de volgende wereld en daalt weer af naar zijn lichaam in deze wereld, maar na twaalf maanden houdt het lichaam op te bestaan en dan stijgt de ziel omhoog naar de Komende Wereld [waar hij zijn definitieve rustplaats onder de Troon van Hasjem vindt] en dan daalt hij niet meer af’ [d.w.z., dan kan

*Sjmoeëls
bestraffende
woorden voor
Sjaoel*

¹³ Maar de koning zei tegen haar: „Wees niet bang, maar wat heeft u gezien?” En de vrouw antwoordde Sjaoel: „Ik zag hoe engelen van de aarde omhoog stijgen.”

¹⁴ Hij vroeg haar nu: „Hoe ziet hij er uit?” en ze antwoordde: „Een oude man komt op en hij is in een mantel gehuld.” Nu wist Sjaoel dat het Sjmoeël was en hij boog met zijn gezicht tot op de grond en wierp zich languit ter aarde. ¹⁵ En Sjmoeël zei tegen Sjaoel: „Waarom hebt u mij gestoord en mij opgeroepen?” En Sjaoel antwoordde: „Ik ben vreselijk ongerust want de Filisjtijnen voeren oorlog tegen me en G-d heeft mij verlaten en antwoordt me niet meer, noch via de profeten, noch in mijn dromen. Nu heb ik u opgeroepen opdat ik zal weten wat ik moet doen.”

¹⁶ Sjmoeël antwoordde: „Waarom vraagt u het mij, wanneer Hasjem zich van u heeft afgekeerd en uw tegenstander is geworden? ¹⁷ Hasjem heeft met hem gedaan zoals Hij tegen mij gesproken heeft: Hasjem heeft het koningschap van u afgenomen en het aan een ander, aan David, gegeven. ¹⁸ Omdat u [destijds] niet naar Hasjem geluisterd heeft en u niet voor Hem op Amalek wraak genomen heeft, daarom heeft Hasjem u dit vandaag aangedaan. ¹⁹ Hasjem zal ook Israël, samen met u aan de Filisjtijnen uitleveren en morgen zult u met uw zonen hier bij mij zijn. En Hasjem zal ook het leger van Israël aan de Filisjtijnen uitleveren.”

hij niet meer worden opgeroepen. Het geval met Sjaoel en de dodenbezweerster vond dus plaats in die eerste twaalf maanden na Sjmoeëls dood en daarom kon zijn ziel door haar worden opgeroepen.]

13. Ik zag hoe engelen opstijgen – Twee engelen, namelijk Mosjé en Sjmoeël, want Sjmoeël vreesde dat hij misschien voor een rechtsoordeel werd opgeroepen en daarom bracht hij Mosjé mee, zoals er geschreven staat in *Chagiga* 4b (*Rasji*). [Het Hebreeuwse woord, dat wij hier met ‘engelen’ vertaald hebben, overeenkomstig *Rasji*, is *elo-hiem*. Dat wordt in verschillende betekenissen gebruikt: G-d, goden, rechters, belangrijke mannen en ook engelen. *Rasji* kiest voor ‘engelen,’ mogelijk vanwege het meervoud ‘opstijgen’ dat daarop volgt. *Metsoedat David* verklaart: ze zag een groot [belangrijk, voornaam] man en dan wordt de zin: „Ik zag een man opstijgen.” *Mahari Kara*: Het was een rechter.

14. Hoe ziet hij er uit? – Drie dingen worden over dodenbezweering verteld: 1. Degene die de dode oproept (de dodenbezweerder) ziet hem wel, maar hoort hem niet. 2. Degene die om raad komt, hoort hem wel, maar ziet hem niet. Daarom vroeg Sjaoel: ‘Hoe ziet hij er uit?’ 3. Anderen zien, noch horen hem (*Rasji*).

Hij is in een mantel gehuld – Want hij was gewend een mantel te dragen, zoals er geschreven staat (*Sjmoeël* 2:19): „Een kleine jas, die zijn moeder voor hem gemaakt had.” Hij werd daarin begraven en zo kwam hij op. En ook in de toekomst zullen de doden herrijzen in hun kleren (*Rasji*).

Hij was gekleed in de speciale mantel die alleen voornamen dragen (*Metsoedat David*).

15. Waarom heeft u me gestoord – Waarom heeft u me laten schrikken [lett.: laten beven]?

Waarom heeft u me bang gemaakt door me te laten geloven dat dit de Dag van het laatste Oordeel was en dat ik werd opgeroepen om te recht te staan? (*Radak*).

Noch via profeten, noch in mijn dromen – Maar hij vertelden hem niet dat hij ook de Oeriem en Toemiem had geraadpleegd, zoals hierboven [in vs. 6] vermeld wordt, want hij schaamde zich dat hij Nov, de stad van de kohaniem had uitgeroeid (*Rasji*).

Sjaoel noemt hier de profeten eerst, uit respect voor Sjmoeël (*Daät Mikra*).

16. Waarom vraagt u het mij – Nadat u al levende profeten geraadpleegd hebt (*Rasji*).

U heeft zelf al gezegd dat G-d zich van u heeft afgewend, waarom vraagt u het mij dan? (*Metsoedat David*).

En uw tegenstander is geworden – Hij steunt nu de man die u als uw tegenstander beschouwd (*Rasji*).

Tegenstander – Vijand (*Rasji*).

17. Hasjem heeft met hem gedaan – Met David (*Radak*). Bij zijn leven noemde hij zijn naam nooit, maar hij noemde hem: „Iemand anders, waardiger dan u” [zie vs. 15:28], want hij was bang dat Sjmoeël David zou doden, want Sjmoeël had hem tot koning gezalfd (*Rasji*). *Radak* verklaart: het kan ook betekenen: „Zo heeft Hasjem met u gedaan.”

18. Omdat ... doet Hasjem u dit aan – Omdat u destijds niet naar Hasjem geluisterd heeft, luistert Hij nu niet naar u, maar zendt Hij de Filisjtijnen op u af (*Metsoedat David*). Zoals Hasjem al eerder heeft aangekondigd, neemt hij het koningschap van u af (*Radak*).

19. Hier bij mij – Dan zullen ze dood zijn, zoals ik dood ben. En onze Geleerden verklaren: bij mij, aan mijn kant van de afscheiding. Wanneer u schaamte voelt wegens de moord op de priesters van Nov, dan wordt u die zonde vergeven. Wanneer u ten strijde trekt met uw zonen, met de bedoeling om uw leven aan Hasjem te offeren, dan zal u door Hasjem worden toegelaten tot de afdeling voor de Tsaddikiem. Want iedereen die iets slechts doet, maar daar oprecht berouw over heeft en tot inkeer komt, hem worden zijn zonden vergeven (*Radak*).

*Sjaoels
verslagenheid*

²⁰ Snel liet Sjael zich in zijn volle lengte op de grond vallen; hij was bang geworden door Sjmoeëls woorden. Bovendien had hij geen kracht meer, want hij had die hele dag en nacht geen hap gegeten. ²¹ Nu kwam de vrouw naar Sjael toe, want ze zag dat hij dodelijk bevreesd was en ze zei tegen hem: „Zie, uw dienaar heeft naar u geluisterd en ik heb mijn leven in mijn handen gelegd en ik heb geluisterd naar wat u tegen mij gezegd heeft. ²² Alstublieft, luistert u nu ook naar uw dienaar en laat mij u wat te eten geven, dat u kunt opeten om u weer wat aan te sterken, voordat u weer op weg gaat.” ²³ Maar hij weigerde en zei: „Ik wil niets eten.” Maar zijn dienaren en ook de vrouw drongen bij hem aan en toen luisterde hij naar hen, stond op van de grond en ging op het rustbed zitten. ²⁴ De vrouw had een vetgemest kalf in huis en zij haastte zich nu om dat te slachten. Ze nam meel en kneedde dat en bakte er matsot van. ²⁵ Die zette ze voor Sjael en diens dienaren en dat aten zij. Daarna stonden zij op en vertrokken diezelfde nacht.

24. En bakte matsot – *Radak* merkt op dat in het Hebreeuwse woord voor ‘bakken’ de letter *alef* mist. Dit is om aan te geven dat zij het in haast bakte en zij niet wachtte tot het deeg gerezen was en geschikt was om te eten, want ze zag dat hij flauw viel van de honger. *Radak* gaat dan verder met zijn mening te geven over de hier beschreven geestenbezwering. Het was de gewoonte in die tijd om het bot van een *jidoni* in de mond te nemen en dat de toekomst te laten voorspellen. Degene die om raad kwam bij de waarzegger/ster hoorde dan een hele diepe stem praten, alsof die ergens onder uit de ledematen van het medium kwam. En volgens sommigen liet het medium ook een wolk van reukwerk opstijgen en dan antwoordde de geest op de vragen van het medium. En de verklaring van de diepe stem was dat die afkomstig was van een schedel, die in de aarde begraven lag, dus de stem kwam zogenaamd vanuit de aarde. Hoewel de Schrift hier duidelijk vertelt dat de waarzegster Sjmoeëls lichaam en geest opriep, en de Talmoed en Midrasj dit steunen, trekken vele commentatoren dit in twijfel. *Radak* citeert Rambam, die beweert dat de vragensteller door het reukwerk half bedweld raakte en zich alles slechts verbeeldde te horen. Hij vermeldt ook dat er tussen de *geonim* weliswaar een meningsverschil over is, maar dat ze het er allemaal over eens zijn dat er bedrog in het spel was. Rav Sjmoeël ben Chofni Gaon meent dat Sjmoeël helemaal niet sprak en niets tegen Sjael zei en dat hij niet uit zijn graf opkwam, en dat het de vrouw was die de zaak bedroog en sprak en deed alsof het de stem van Sjmoeël was. Ze had Sjael onmiddellijk herkend, en ze wist dat hij de volgende dag ten oorlog zou trekken en heel Israël verkeerde in grote angst. En het was ook algemeen bekend dat Sjael de kohaniem van Nov had uitgemoord en dat Sjmoeël tegen Sjael na de gebeurtenis met Amalek gezegd had dat Hasjem het koningschap van Sjael zou afnemen, dat was ook algemeen bekend. Maar Rav Saädia en Rav Hai Gaon zeggen dat het hele verhaal waar gebeurd is, want het kan niet zijn dat de vrouw precies wist wat er in de toekomst zou gebeuren en zij menen dat de vrouw weliswaar werkelijk de doden kon doen herleven, maar dat Hasjem Sjmoeël deed herleven om aan Sjael te vertellen wat er met hem in de toekomst zou gebeuren. En toen de vrouw Sjmoeël zag oprijzen uit het graf gaf zij werkelijk een schreeuw van schrik, omdat zij dat niet verwacht had.

Radak heeft problemen met de verklaringen van de *Geonim*. Wanneer Hasjem Sjmoeël deed herleven om Sjael de toekomst te voorspellen, waarom vertelde Hij hem dat dan niet in een droom of door middel van de Oeriem en Toemim of via de profeten, maar door middel van een vrouw die geesten opriep. En verder, hoe is het mogelijk dat Sjael, die grote geleerden van het Sanhedrin bij zich had, en die de praktijken van waarzeggers en tovenaars e.d. kenden, zich door deze vrouw liet beetnemen, door te geloven in haar dodenbezwering? *Radak* concludeert dat een en ander precies gebeurde zoals het beschreven staat.